

disko zo situácie, vyplývajúcej z priebehu a konca prvej svetovej vojny, ale už v prvej republike a najmä po Mníchove zrádza záujmy národa.

Komunisti sú jedinou stranou, ktorá predvídala vývin, lebo sa riadila zásadami marxisticko-leninského učenia. „Marxizmus-leninizmus je dnes vedúcim učením v Československu, hlásia sa k nemu milióny, pretože nijaká iná politická teória nedáva možnosť vyriešiť národné a sociálne problémy natrvalo, pretože všetky ostatné teórie neobstály v nemilosrdnej skúške dejín.“

Spravovanie sa zásadami marxisticko-leninského učenia je jediný spôsob, ktorý odpovedá našim historickým tradíciám a jediný spôsob, ktorý po už nastúpenej ceste privedie „až k úplnému víťazstvu veľkého národného a zároveň všeludského cieľa, ku komunistickej spoločnosti.“

Podnetná Reimanova štúdia si zasluhuje všestrannú pozornosť.

Ján Sirácky

IGOR HRUŠOVSKÝ, DIALEKTIKA SPOLOČENSKÉHO VÝVINU

Obroda, Bratislava 1949, III. vydanie, strán 95, cena 50 Kčs.

Záujem H r u š o v s k é h o o dejiny, vývin vedeckého myslenia a filozofie preniká v niektorých jeho skorších prácach (*Vývin vedeckého myslenia, Francis Bacon a rozkvet anglickej filozofie, Engels ako filozof*), v ktorých problémy vedy a filozofie rieši v ich závislosti od hospodársko-politických podmienok spoločnosti. Vo svojej poslednej práci skúma otázku spoločenského vývinu v celej jej složitosti, rozoberá pri jednotlivých spoločenských formáciách nielen príčiny a podmienky ich vzniku a zániku, ale aj to, ako sa zmeny v materiálnych podmienkach života spoločnosti odrážajú v ideologickej nadstavbe, najmä vo filozofii.

So stránky metodologickej volil autor účelnú osnovu knihy. Pred rozborom jednotlivých spoločenských formácií, pri ktorých si všima myšlienkové sústavy, dokresľujúce ich obraz, uviedol teoretické kapitoly, ktoré zároveň ukazujú autorovo stanovisko k nastolenej problematike. Tak v prvej a druhej stati, o dialektickej podstate skutočnosti a dialektike vedeckého poznania, poukazuje na nevyhnutnosť dialektickej metódy pre poznávanie. Vedecké poznanie, ak má správne vystihnúť svet, ktorý autor poníma ako dynamickú štruktúru, musí sa opierať o dialektickú metódu. Pritom upozorňuje, že dialektické chápanie sveta vyžaduje rešpektovanie nielen jeho všeobecných zákonitostí, ale súčasne aj špecifických vlastností jednotlivých kvalitatívne diferencovaných oblastí. „Pojem dialektiky teoreticky vyjadruje univerzálnu zákonitosť reálneho diania, no pritom má aj hlboký metodologický význam, keďže určuje, ako treba zásadne pristupovať ku skúmaniu prírodných a spoločenských zákonitostí a ako možno prakticky zhodnotiť a upotrebiť výsledky tohto výskumu.“ Poukazuje na to, ako sa naše poznatky a ich overenie v praxi postupne prehľbujú od jednotlivého poznávania smyslového cez pojmové zachytenie všeobecných zákonitostí reálneho diania, ako naše „poznávanie a osobitné tiež vedecké poznávanie je nekonečným procesom a dané všeobecné poznatky sú len zastávkami v tomto procese . . . Resumovať môžeme takto: zákonitosti vývinu sveta v jednotlivých konkrétnych oblastiach skúmania vždy plnšie poznávame vďaka dialektike pojmového poznávania a skú-

senosti, praxe.“ Teda vedecké teórie sa ustavične obohacujú a prehĺbujú novými skúsenosťami, a tak aj vedecký socializmus sa ustavične obohacuje novými poznatkami, ktoré vyvierajú z nových podmienok, ustavične sa rozvíja a prehĺbuje, a nie je „sbierekou ustrnulých dogiem a schém“. Ďalej autor hovorí o vzniku nových ideí a ich úlohe v živote spoločnosti, o postavení a význame tvorivej osobnosti v spoločnosti, o požiadavkách, ktoré marxistická dialektická metóda kladie na vedeckého pracovníka pri spracúvaní konkrétneho materiálu, napr. dejín filozofie a o základných tézach historického materializmu. Ukazuje, ako hospodársko-spoločenské sily pôsobia slepo a živelne, ak ich nepoznávame a neusmerňujeme na základe poznania ich zákonitostí, ktoré umožňuje racionálne usmeriť ich pôsobenie. Pritom upozorňuje, ako sú ideové štruktúry historicky podmienené rozvojom reálneho sveta a ľudskej spoločnosti, závislé od existenčných podmienok spoločnosti a od ich vývinu, ale zdôrazňuje, že ich neslobodno chápať ako jednoduchý mechanický odraz ekonomickej základne, že „nezavisia výhradne od prítomného daného stavu hospodárskej základne, lež aj od špecifických a dejinne nadobudnutých črt samých týchto oblastí“. Hoci utváranie ideológií je determinované objektívnymi zákonitosťami spoločenského rozvoja, nevyrastamechanicky bezprostredne z hmotných, ekonomických podmienok doby.

Pri rozbere spoločenských formácií autor zoširoka skúma podmienky ich vzniku, rozmachu a rozkladu, rozpory, ktoré sa v ich lone rodia a privádzajú ich k zániku, ich kultúrnu problematiku, ako sa javí najmä u typických predstaviteľov kultúry príslušnej spoločnosti, spoločenské pohyby, ktoré názorne napovedajú rozloženie síl resp. krízy spoločnosti. Rozbor vývinu ľudskej spoločnosti končí autor poukazmi na typické znaky socialistickej spoločnosti.

V záverečných kapitolách zaoberá sa autor aktuálnymi otázkami súčasnej kultúry, jej triednym a strannickým charakterom a úlohami našej kultúry. Klasici vedeckého socializmu jasne ukázali význam ideologickej pre život spoločnosti, ako spätne pôsobi na existenčné faktory, ktorými je podmienená, ako svojim podielom prispieva na ich utváranie a vývinové usmerňovanie. Podľa *Lenina* bez revolučnej teórie nemôže byť revolučná prax a revolučné hnutie. Autor aktuálny smysel tohto výroku vidí v tom, že úspech výstavby socializmu u nás nie je podmienený len úsilím v praktických oblastiach práce, ale aj cieľavedomou snahou v jednotlivých odboroch vedy a kultúry vôbec. V triednej spoločnosti kultúrne utváranie určujú záujmy tried, predovšetkým triedy panujúcej. Autor ukazuje, že buržoázna kultúra je v úpadku. Presiaknutá pesimizmom, prináša deformovaný obraz skutočnosti, uniká od nej a vytvára si iluzívny svet. Tieto úpadkové znaky vyjadrujú rozklad buržoáznej spoločnosti, ktorá je jej tvorkyňou a nositeľkou. Kým záujmom buržoázie, ktorá nemá pred sebou nijaké vývinové perspektívy, je zahalovať, deformovať skutočnosť, pretože materiálne a politické záujmy buržoáznej spoločnosti nedovoľujú, aby jej kultúra vyjadrovala skutočnosť pravdivo (autor objasňuje podstatu buržoázneho objektivismu, predstieraného nadstranníckosti buržoáznej kultúry), v záujme socialistickej spoločnosti je odhaliť skutočnosť pravdivo, v jej nahote, sprístupňovať vedecké objavy pracujúcim masám, pred ktorými nemá čo zakrývať. Kultúra a veda majú teda v socialistickej spoločnosti veľmi významné postavenie a podľa toho dostáva sa im všestranná podpora. Ich úlohou podľa autora je prehĺbovať pravdivé poznanie sveta a života v jeho všestrannosti a v jeho

protirečivostiach, jeho podstatné zákonitosti, jeho progresívne sily. Ich výsostnou úlohou je dnes odhaľovať perspektívy socializmu a v tejto službe zachycovať všetky kultúrno-spoločenské složky, ktoré majú prispieť k víťazstvu v zápase o zajtrajšok. V tom smysle si musí aj naša kultúra osvojiť pozitívne výdobytky, ktoré ľudstvo dosiahlo a súčasne nadväzovať na domáce pokrokové tradície a prijímať podnety z domácej pôdy. Autor zdôrazňuje, že rozvoj kultúry v tomto smere je možný, ak jej základy bude tvoriť marxizmus-leninizmus, dialektický a historický materializmus, ak celá kultúra bude ním presiaknutá.

Ako predchádzajúce autorove diela vyniká aj táto kniha účelným utriedením látky a presnou formuláciou myšlienok. Úlohu, ktorú autor knihe v úvode určuje, totiž oboznámiť čitateľa s metódou dialektického materializmu a jej aplikáciou na konkrétne spoločenské dianie a vývin, kniha dobre plní.

Ludovít Bakoš

ALEXITS GYÖRGY ÉS FENYŐ ISTVÁN, MATEMATIKA ÉS DIALEKTIKUS MATERIALIZMUS

Szikra, Budapest 1948, strán 124, cena neudaná.

Dialektika matematiky je odbor doteraz veľmi málo preskúmaný. Okrem zlomkov v Engelsovej *Dialektike prírody* a okrem knihy francúzskeho matematika Cassanovu (*Mathématiques et matérialisme dialectique*, Paris 1947) nemáme vlastne nijaké súborné spracovanie tejto témy.

Matematické myslenie je prirodzene ako každé myslenie — tiež odrazom procesov v reálnom svete a dialektika musí sa teda prejavovať aj v matematike, a to tak vo vývine matematického myslenia — teda historicky — ako aj vo vnútri samotnej matematiky.

Alexits a Fenyő pokúsili sa v pomerne malej knižke aspoň v krátkosti riešiť tento problém.

V úvode (Bevezetés, 9—17) určujú si autori svoju úlohu a vkrátkosti konštatujú základy, z ktorých vychádzajú. Poznávajú pritom — a to správne — že všetky doterajšie pokusy o filozofiu matematiky nemohly byť úspešné a úplné, keďže vždy vychádzali z idealistickej filozofie a logiky čisto formálnej, ktorá na výklad sveta a teda ani matematiky nestačí.

V prvej kapitole (Dialektika és matematika, 18—31) ukazujú na vhodné volené príklady vnútornú dialektiku matematiky (kladné a záporné čísla, zlomky, lomený exponent, kužeľosečky), v ktorej sa ako vo všetkom na svete prejavujú vnútorné protirečenia a skoky z kvantít na kvalitu. Škoda, že autori s tejto stránky nezobrali aj infinitezimálny počet, ktorý by bol veľmi vďačným polom na úvahy o dialektike.

V druhej kapitole, ktorá je, hádam, najlepšou z celej knihy (Matematika és társadalom, 32—58), podávajú autori stručný prehľad vývinu matematiky v závislosti od vývinu výrobných prostriedkov.

Dokazujú, ako nie len sám vývin, no priamo o b s a h matematických štúdií závisel od štruktúry spoločnosti. Matematika jednoducho nie je nijaká „absolútna“ veda, nezávislá od súčasného stavu vývinu výrobných prostriedkov, ba ona môže byť priamo aj z b r a ň o u v triednom boji, zbraňou, ktorú